

Рецензенти:

Мазур Н.А. – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки підприємства Кам'янець – Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Коцупатрий М.М. – кандидат економічних наук, професор, професор кафедри обліку, контролю та оподаткування агробізнесу ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана».

УДК 657 : 005.52 : 005.934 : 005.936.3

ББК 65.053

Мельник Н. Б.

**ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА**

ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра обліку і аудиту,
вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ,
76000, Україна,
тел: (0342)596003,
e-mail: melnyknb@i.ua

Анотація. У статті розкрито важливість облікового забезпечення системи управління економічною безпекою підприємства, незалежно від функцій, які виконує бухгалтер (інформаційну чи інформаційно-аналітичну). Визначено мету та основне значення даних обліку (фінансового) для керівництва окремо кожною із функціональних складових економічної безпеки підприємства: внутрішньовиробничими (фінансова, політична, правова, інтелектуальна, кадрова, технічна, технологічна, інформаційна, екологічна, соціальна, силова, інноваційна) і позавиробничими (ринкова, інтерфейсна).

Ключові слова: облікове забезпечення, система управління, економічна безпека підприємства, складові економічної безпеки підприємства.

Melnyk N. B.

**ACCOUNTING OF THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY
MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE**

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ministry of Education and Science of Ukraine,
Department of Accounting and Audit,
Shevchenko str., 57, Ivano-Frankivsk,
76000, Ukraine,
tel.: 0342596003,
e-mail: melnyknb@i.ua

Abstract. The article reveals the importance of accounting for the system of economic security management of the enterprise, regardless of the functions performed by the accountant (informational or informational-analytical). The purpose and the main value of the accounting data (financial) for the management separately for each of the functional components of the company's economic security: internal production (financial, political, legal, intellectual, human resources, technical, technological, informational, environmental, social, power, innovation) and non-productive (market, interface) are defined.

Key words: accounting support, management system, economic security of enterprise, components of economic security of enterprise.

Вступ. Незалежно від виду та обсягів діяльності, організаційно-правової форми господарювання, наявності/відсутності зацікавленості вітчизняних і іноземних інвесторів, стійкості конкурентів тощо, кожне підприємство у певний проміжок свого функціонування опиняється на стадії загрози банкрутства або ліквідації. Причин такої ситуації безліч: нестабільність економіки, безгрошів'я у населення, зміна потреб/запитів споживачів, що супроводжується зниженням попиту, фіскальна політика держави, законодавчі "неточності" та ін. Частіше всього пояснення спаду діяльності мають зовнішній характер – тобто вплив екзогенних чинників, який не можна змінити (однак доцільно хоча б намагатись частково нівелювати їх дію, своєчасно реагуючи на неї). Та справжньою причиною ризику занепаду суб'єкта господарювання у більшості випадків є недостатня увага (або неувага) керівництва (управлінського персоналу, як окремої керуючої ланки) економічній безпеці підприємства. Адже комплексний підхід до забезпечення останньої включає "постійне відстеження ситуацій, які можуть призвести до порушення економічної безпеки суб'єктів підприємництва" [1, с. 12].

Проблематику економічної безпеки підприємства, систему управління нею та її облікове, інформаційне, аналітичне забезпечення висвітлюють у своїх працях Л. П. Артеменко, О. В. Васильєв, Н. Є. Гришко, О. І. Маслак, В. І. Мейта, О. В. Ольшанська, В. П. Приходько, М. В. Чорна, О. Ю. Чубукова, О. С. Шуміло, Н. В. Штамбург, Ю. О. Ярова та ін. Однак незважаючи на вагомий науковий, можливі подальші дослідження у цьому напрямі, зокрема щодо облікового забезпечення системи управління економічною безпекою підприємства загалом та кожної з її складових зокрема. Необхідність розробки ефективної системи управління економічною безпекою підприємств зумовлена тим, що значна їх кількість опинилася в кризовому чи близькому до нього стані, доведені до банкрутства та ліквідації [2, с. 139].

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення і розвиток теоретико-практичних аспектів (мети, значення) облікового забезпечення системи управління економічною безпекою підприємства в розрізі її функціональних складових: внутрішньовиробничих та позавиробничих.

Результати. У теоретичному значенні економічну безпеку підприємства забезпечують усі його структурні підрозділи та працівники. Вважається, що "під час управління економічною безпекою підприємства особою, яка приймає рішення, може бути як власник або керівник підприємства, так і певний структурний підрозділ, до компетенції якого буде віднесено функції стосовно управління економічною безпекою" [3]. Однак насправді (враховуючи незначні масштаби більшості сучасних підприємств) систему управління формує керівник (що часто і є власником одночасно), адже вона "тісно пов'язана з вирішенням підприємством інших проблем, а тому вона повинна мати підпорядкований характер" [4, с. 200]. Саме на ньому акумулюються інформаційні потоки щодо всіх аспектів діяльності господарюючого суб'єкта.

Однією із підвидів цієї необхідної інформації є облікова. Поступово суспільство вимагає від роботи бухгалтера (або бухгалтерської служби) інтеграцію всіх функцій бухгалтерського обліку. Тобто сучасний обліковий працівник у науковому світі представлений як бухгалтер-аналітик. Він не лише констатує події, які відбулися (ведення фінансового обліку), але вирішує внутрішні проблеми і розробляє стратегію розвитку підприємства (ведення управлінського обліку). Із вищезазначеного можна стверджувати, що в останньому випадку він також є одним із фундаторів системи управління економічною безпекою підприємства. Насправді це не так. Адже сьогодні часто підприємства вдаються до послуг бухгалтера, залученого зі сторони. Однак це не знижує важливість даних обліку у забезпеченні економічної безпеки господарюючого

суб'єкта.

Оскільки остання розглядається через призму її функціональних складових (сукупності основних напрямів, “які за своїм змістом істотно відрізняються один від одного” [5]), то доцільно виокремлювати мету (яка згідно принципу цілеспрямованості має бути досяжна і реальна [6, с. 78]) та значення облікового забезпечення для системи управління кожної з них. Як свідчить практика – оцінка рівня економічної безпеки підприємства за усіма елементами на основі статистичних методів обробки інформації сильно ускладнена, адже більшість аспектів цієї проблематики важко піддаються математичній формалізації, а деякі з них не піддаються зовсім [7, с. 495]. Це означає, що не завжди робота бухгалтера в системі управління економічною безпекою підприємства відображається “мовою цифр” (у кількісних показниках), важливе значення має також якість її виконання.

Структура економічної безпеки підприємства включає дві групи функціональних складових: внутрішньовиробничі (фінансова, політична, правова/юридична, інтелектуальна, кадрова, технічна, технологічна, інформаційна, екологічна, соціальна, силова, інноваційна) і позавиробничі (ринкова та інтерфейсна) [5; 8].

Мета облікового забезпечення управління *фінансовою складовою* – об'єктивна оцінка майна, капіталу і зобов'язань підприємства.

При обліковому забезпеченні управління *політичною складовою* враховуються альтернативи вибору форм і методів організації та ведення обліку під час формування облікової політики. На основі неї облікові дані відображають реальний стан справ для прийняття керівництвом управлінських рішень.

Облікове забезпечення управління *правовою/юридичною складовою* має на меті дотримання законодавчих вимог під час формування облікової політики. Підтвердженням є юридична обґрунтованість господарських операцій, які відбуваються на підприємстві; правильність визначення фінансових результатів діяльності; своєчасність сплати податків, зборів і обов'язкових платежів; дотримання термінів подачі бухгалтерської звітності всім обов'язковим користувачам (в державну податкову інспекцію, органам статистики тощо) і, за необхідності, її оприлюднення.

Мета облікового забезпечення управління *інтелектуальною складовою* означає своєчасне виявлення загроз збитковості на основі даних обліку. Вона ефективно може бути досягнута через уміння “читати цифри” і мати двозначне вираження: виконання бухгалтером, одночасно із поточною роботою, аналітичних функцій (що означає його вплив на управлінські рішення) або ведення обліку самим керівником підприємства.

Облікове забезпечення управління *кадровою складовою* спрямоване на мотивацію працівників до ефективного виконання обов'язків. Для цього необхідним є дотримання відповідності рівня оплати праці займаним ними посадам, а також стимулювання колективу через преміювання до творчих підходів у вирішенні робочих завдань.

Мета облікового забезпечення управління *технічною складовою* означає ефективність використання наявних машин, обладнання та інших технічних засобів у діяльності підприємства. В даних обліку це проявляється у правильності формування їх первісної вартості, встановлення термінів експлуатації, визначення норм амортизаційних відрахувань, відображенні на рахунках обліку ремонтних робіт. А також в організації робочого процесу бухгалтера шляхом автоматизації.

В управлінні *технологічною складовою* облікове забезпечення проявляється через визначення собівартості продукції. При встановленні ціни виготовленої підприємством продукції на рівні ринкової, саме дані аналітичного обліку дозволяють виявити резерви зниження витрат.

“Управління економічною безпекою підприємства – це неперервний процес отримання інформації про рівень безпеки та ймовірність виникнення та розвитку

викликів, загроз і ризиків з подальшим напрацюванням адекватних до ситуації управлінських рішень” [9], частина якої формується на основі її *інформаційної складової* облікового характеру.

Метою облікового забезпечення управління *екологічною складовою* є мінімізація відходів від виробничих процесів, що зменшує негативний вплив діяльності підприємства на навколишнє середовище. Це досягається через встановлення очисних споруд, переробку або пошук напрямів реалізації/здачі побічних продуктів. Однак фінансовий облік не дає для цього достатньо даних, що зумовлює необхідність ведення на підприємстві управлінського обліку щодо зазначеної складової.

Облікове забезпечення управління *соціальною складовою* можна розглядати у кількісному та якісному вираженнях. Перше передбачає дотримання мінімального рівня оплати праці, правильність всіх нарахунків та відрахунків, своєчасність розрахунків із працівниками. Якісна характеристика проявляється через відповідність (та зростання) заробітної плати кваліфікації працівників.

З позиції облікового забезпечення управління *силовою складовою* передбачає конфіденційність даних обліку. Доцільним є визначення чіткої межі між загальнодоступною та внутрішньогосподарською інформацією, а також право підприємства на комерційну таємницю.

Враховуючи, що інновації – це нововведення, а облік – “мова цифр”, то фіксація лише кількісних матеріально-технічних і технологічних змін на підприємстві є метою облікового забезпечення управління *інноваційною складовою*.

Позавиробничі функціональні складові економічної безпеки підприємства (ринкова та інтерфейсна) більше пов’язані зі збутом продукції, вивченням ринку, відносинами з бізнесовими партнерами тощо. Тобто управління ними належить до сфери маркетингу. А облікове забезпечення має опосередкований характер. Зокрема щодо *ринкової складової*, то його метою є облік обсягів випуску продукції, її реалізації та залишків на складі, а також доходів і витрат у розрізі кожного її виду. А управління *інтерфейсною складовою* на основі даних обліку передбачає своєчасність розрахунків із покупцями, постачальниками, посередниками та іншими суб’єктами, з якими підприємство має економічні відносини.

Висновки. Оскільки ведення фінансового обліку господарюючими суб’єктами є обов’язковим, то це означає, що мета облікового забезпечення управління кожною функціональною складовою економічної безпеки підприємства досягнута постійно, незалежно від того чи керівництво акцентує увагу на цій проблемі чи ні. Але оскільки основною функцією облікових даних є реєстрація подій, які відбулись, а сучасні умови господарювання зумовлюють необхідність розробки стратегії (перспектив) розвитку діяльності, то показники фінансової звітності повинні бути основою аналітичних розрахунків, прогнозів тощо, що потребує додаткових витрат. Однак при обмеженості фінансових ресурсів, доцільності економії коштів, неможливості розширення (а іноді потреби скорочення) управлінського персоналу це є проблематичним для більшості підприємств. Що засвідчує актуальність подальших наукових досліджень у даному напрямі. Зокрема в питанні удосконалення аналітичного забезпечення системи управління економічною безпекою господарюючих суб’єктів з метою його адаптації до можливостей останніх.

1. Приходько В. П. Управління економічною безпекою підприємства / В. П. Приходько // Економіка та держава. – 2013. – 10. – С. 10-12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.economy.in.ua/pdf/10_2013/4.pdf
2. Васильєв О. В. Формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств / О. В. Васильєв, В. І. Мейта // Економічний аналіз. – 2014. – Т. 14. – № 2. – С. 138–145. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article>

3. Чубукова О. Ю. Адаптація системи управління економічної безпеки підприємства / О. Ю. Чубукова, О. В. Ольшанська // Ефективна економіка. – 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3765>
4. Маслак О. І. Управління економічною безпекою підприємства на принципах забезпечення її раціонального рівня / О. І. Маслак, Н. Є. Гришко // Менеджмент і маркетинг інновацій. – 2013. – 1. – С. 198-208. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe? Маслак
5. Ярова Ю. О. Структура економічної безпеки підприємства в умовах кризи / Ю. О. Ярова, Л. П. Артеменко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe
6. Чорна М. В. Принципи, функції та методи управління економічною безпекою підприємства роздрібною торгівлю М. В. Чорна, О. С. Шуміло. – 2016. – С. 74-86. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/1234/1/реп.Сек.%20Чорна%20Шуміло.pdf>
7. Штамбург Н. В. Складові економічної безпеки підприємства / Н. В. Штамбург // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2011. – 1 (4). – С. 490-496. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://duan.edu.ua/uploads/bjulleten2011/13186.pdf>
8. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
9. Штангрет А. М. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства/ А. М. Штангрет. // Вісник асоціації докторів філософії України. – 2015. – № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : elibrary.nubip.edu.ua/15960/1/12tly.pdf

References

1. Prikhodko, V. "Management of the economic safety of the enterprise" *Economy and the state*, no 10, 2013, pp. 10-12, www.economy.in.ua/pdf/10_2013/4.pdf. Accessed 23 June 2017.
2. Vasiliev, O. and V. Maitza. "Formation of the system of management of economic safety of industrial enterprises" *Economic analysis*, no. 14, 2014, pp.138-145, www.econa.org.ua/index.php/econa/article. Accessed 23 June 2017.
3. Chubukova, O. and O. Olshanska. "Adaptation of the system of economic security management of the enterprise" *Effective economy*, no. 2, 2015, www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3765. Accessed 23 June 2017.
4. Maslak, O. and N. Grishko. "Management of economic safety of the enterprise on the principles of ensuring its rational level" *Management and marketing of innovations*, no. 1, 2013, pp. 198-208, nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2013_1_20. Accessed 23 June 2017.
5. Yarova, Yu. and L. Artemenko. "The Structure of Economic Security of an Enterprise in a Crisis" *Economic Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"*, no. 13, 2016, pp. 257-263, nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2016_13_39. Accessed 23 June 2017.
6. Chorna, M. and S. Shumilo. "Principles, functions and methods of economic security management of the retail enterprise" *Economic strategy and prospects for the development of trade and services: a collection of scientific works*, no. 24, 2016, pp. 74-86, elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/1234/1/реп.Сек.%20Чорна%20Шуміло.pdf. Accessed 23 June 2017.
7. Shtumborg, N. "Components of the economic security of the company" *Bulletin of the International Nobel Economic Forum*, no. 4, 2011, pp. 490-496, duan.edu.ua/uploads/bjulleten2011/13186.pdf. Accessed 23 June 2017.
8. Wikipedia contributors. *Wikipedia, The Free Encyclopedia*, uk.wikipedia.org/wiki. Accessed 23 June 2017.
9. Shtanhet, A. "Accounting and analytical support for entity economic security management." *Bulletin of PhD's Association of Ukraine*, no. 50, 2015, pp. 15-22, elibrary.nubip.edu.ua/15960/1/12tly.pdf. Accessed 23 June 2017.

Рецензенти:

Гнатюк Т.М. – к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника";

Криховецька З. М. – к.е.н., доцент кафедри фінансів ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника".